PAPER VIII

अधिकतम अंक 80

खण्डः–'क' (अपठित-अवबोधनम्) **(10 अङ्काः)**

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत–

मनसः आत्मनः च संस्कारः परिष्कारः इति संस्कृतिः कथ्यते। संस्कृतिः मनः निर्मलं करोति। विश्वसंस्कृतिषु भारतीयसंस्कृतिः प्राचीनतमा गौरवशालिनी च वर्तते। अनेकाः संस्कृतयः आगताः निर्गताः च, किन्तु भारतीयसंस्कृतिः अद्यापि अक्षुण्णा। भारतीयसंस्कृतेः आदर्शवाक्यानि–'सर्वे भवन्तु सुखिनः', 'वसुधैव कुटुमबकम्', 'अहिंसा परमो धर्मः', 'आत्मवत् सर्वभूतेषु' इत्यादीनि सन्ति। भारतीयसंस्कृतिः धर्मप्रधाना, वर्णाश्रम-व्यवस्थायुक्ता च अस्ति। कर्मफलं, पुर्नजन्म, मोक्षवादः च अस्याः प्रमुखाः सिद्धान्ताः सन्ति। सत्यस्य त्यागस्य अहिंसायाः च अत्र महत्त्वं वर्तते।

I. एकपदेन उत्तरत– ½×4=2

(क) मनसः आत्मनः च संस्कारः किं कथ्यते?

(ख) का अद्यापि अक्षुण्णा?

(ग) संस्कृतिः किं निर्मलं करोति?

(घ) अहिंसा कीदृशः धर्मः?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत– 1×2=2

(क) भारतीयसंस्कृतेः कानि आदर्शवाक्यानि सन्ति?

(ख) भारतीयसंस्कृतेः प्रमुखाः सिद्धान्ताः के सन्ति?

evidyarthi
https://www.evidyarthi.in

III. गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत। 2×1=2

IV. निर्देशानुसारम् उत्तरत– 1×4=4

(क) 'आगताः' इति पदस्य किं विलोमपदं गद्यांशे प्रयुक्तम्?

1. निर्गताः 2. अक्षुण्णा 3. प्राचीनतमा

(ख) 'सर्वे' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम्?

1. सुखिनः 2. भवन्तु 3. सन्ति

(ग) 'मनः' इति विशेष्यपदस्य किं विशेषणपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

1. मनसः 2. आत्मनः 3. निर्मलम्

(घ) 'अनेकाः संस्कृतयः आगताः निर्गताः च' अस्मिन् वाक्ये किम् अव्ययपदम् अस्ति?

1. अनेकाः 2. च 3. आगताः

खण्डः–'ख' (रचनात्मक–कार्यम्) **(10 अङ्काः)**

2. मित्रं प्रति लिखिते पत्रे मञ्जूषायाः उचितपदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत, पत्रं च उत्तरपुस्तिकायां लिखत– ½×10=5

दिल्लीतः

दिनाङ्कः ....

प्रिय मित्र (1) ....

सप्रेम नमस्ते।

https://www.evidyarthi.in

अत्र कुशलं (2) ....। तव परीक्षायाः सफलतायाः पत्रम् अधुना एव प्राप्तम्। तव (3) .... ज्ञात्वा अहम् अतीव प्रसन्नः अस्मि। (4) ....परिश्रमं कृत्वा त्वम् अष्टम्यां कक्षायां नवनवतिः (99) प्रतिशत-अङ्कान् (5) ....। त्वम् अलिखः यत् तव (6) .... नवमकक्षायां संस्कृतविषयं न अस्ति किन्तु त्वम् अग्रे संस्कृतभाषां पठितुम् इच्छसि। (7) .... मा कुरू। भवान् एव स्वविद्यालये एतदर्थं प्रयासं कृत्वा (8) .... संस्कृतं प्राप्नोतु। अहं तव उज्ज्वलभविष्याय (9) .... करोमि।

मातापितृचरणेषु प्रणामाः।

(10) .... अभिन्नं मित्रम्

रमेशः

मञ्जूषा

तव, लब्धवान्, कामनां, विद्यालये, चिन्तां,
गौरव, सफलतां, नवमकक्षायां, तत्रास्तु, कठिनं

3. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया संस्कृतेन पञ्च वाक्यानि लिखत– 1×5=5

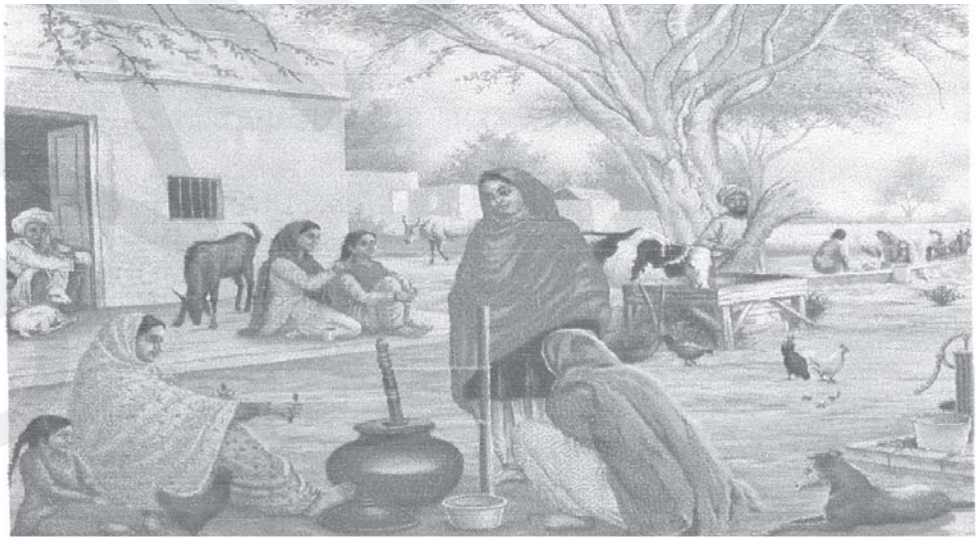

https://www.evidyarthi.in

मञ्जूषा

महिलाः, माता, स्नेहेन, कार्याणि, पर्यावरणं, ग्रामस्य, वसन्ति, कुक्कुटाः, वृक्षाः, पश्यति, स्वच्छता, पशवः

अथवा

(प्रज्ञाचक्षुर्भ्यः)

'क्रीडायाः महत्त्वम्' इति विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया संस्कृतेन पञ्चवाक्यानि लिखन्तु– 1×5=5

मञ्जूषा

क्रीडा, क्रीडनम्, स्वास्थ्याय, हितकरम्, शरीरस्य, मानसिकः, विकासः, एकाग्रता, मैत्री, अनुशासनम्, सहयोगस्य, भावना, परस्परम्, राष्ट्रीयस्तरे, विश्वस्तरे, प्रसिद्धिः

खण्डः–'ग' (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्) **(30 अङ्काः)**

4. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा पूर्णवाक्यं लिखत– 1×4=4

(क) दीपोत्सवः कार्तिकमासस्य अमावस्यां भवति।

(ख) पुरा मुनयः भिक्षा + अटनं कुर्वन्ति स्म।

(ग) सदैव धर्मं चर।

(घ) प्रति + एकं पाठं ध्यानेन पठेयुः।

https://www.evidyarthi.in

5. अधोलिखितवाक्येषु प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितशब्दरूपं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयित्वा <u>पूर्णवाक्यं</u> लिखत– 1×4=4

(क) पुत्रः .... नमति।

1. पितरं 2. पितुः 3. पिता

(ख) पुरा भारते .... सम्मानम् अभवत्।

1. साधूनां 2. साधुम् 3. साधवः

(ग) .... कवयः सन्ति।

1. एषः 2. एतस्मात् 3. एते

(घ) त्वम् इदं कार्यं .... कुरू।

1. मति 2. मत्या 3. मतयः

6. अधोलिखितवाक्येषु अङ्कानां स्थाने उचितं सङ्ख्यावाचकं संस्कृतपदं प्रयुज्य <u>पूर्णवाक्यं</u> लिखत– 1×4=4

(क) वेदाः .... सन्ति। (4)

(ख) .... जनाः सभायां तिष्ठन्ति। (90)

(ग) उद्याने .... पुष्पाणि विकसन्ति। (75)

(घ) मम समीपे संस्कृतस्य .... ग्रन्थाः सन्ति। (52)

7. अधोलिखितवाक्येषु मञ्जूषायाः उचितम् अव्ययपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयित्वा <u>पूर्णवाक्यं</u> लिखत– 1×4=4

(क) विद्यालये .... अवकाशः भविष्यति।

(ख) .... स्वामी दयानन्दः काशीनगरे अगच्छत्।

(ग) ज्ञानात् .... न मुक्तिः।

(घ) अहम् .... संस्कृतं पठामि।

मञ्जूषा – | ऋते, अपि, एकदा, श्वः |

https://www.evidyarthi.in

8. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु प्रयुक्तां विभक्तिं तत्कारणं च लिखत– 1×4=4

(क) अध्यापकः छात्राय पुस्तकं यच्छति।

(ख) पिता पुत्रे विश्वसिति।

(ग) मित्रेण सह अहम् अपि आपणम् अगच्छम्।

(घ) विद्यालयस्य पुरतः देवालयः अस्ति।

9. अधोलिखितवाक्येषु प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितधातुरूपं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पूर्णवाक्यं लिखत– 1×4=4

(क) यूयं दुर्गुणान् ....।

1. त्यजतु 2. त्यज 3. त्यजत

(ख) ते धनं ....।

1. अलभन्त 2. अलभत 3. अलभध्वम्

(ग) शिशुः दुग्धं ....।

1. पिबसि 2. पिबति 3. पिबामि

(घ) वयं प्रतिदिनं ईश्वरं ....।

1. नमेम 2. नमेयुः 3. नमेत्

10. अधोलिखितवाक्येषु प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा पूर्णवाक्यं लिखत– 1×3=3

(क) वयं विद्यालयं गम् + तुमुन् इच्छामः।

(ख) छात्रः पाठं पठित्वा खेलति।

(ग) वाल्मीकिना रामायणं रच् + क्त ।

https://www.evidyarthi.in

11. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु उपसर्गं पृथक् कृत्वा संयोज्य वा लिखत– 1×3=3

(क) छात्रः प्रश्नार्थं गुरुम् उप + गच्छति ।

(ख) राजा धनं वितरति।

(ग) सुपुत्रेण कुलं शोभते।

खण्डः–'घ' (पठित-अवबोधनम्) **(30 अङ्काः)**

12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 5

महात्मा विठोवा एकस्मात् नगरात् बहिः कुटीरं निर्माय वसति स्म। अनेके भक्ताः तस्य दर्शनाय आगत्य तं स्वगृहम् आगन्तुम् आमन्त्रयन्ति स्म। एकदा एकः दर्शनार्थी नागरिकः रात्रिभोजाय तं महात्मानं प्रार्थयत्। महात्मा विठोवा तस्य निवेदनं स्वीकृतवान्। सः कपाटम् आवृत्य कुत्रचित् गतः आसीत्। महात्मा विठोवा भोजनं विना एव कुटीरं प्रत्यागच्छत्। रात्रौ च बुभुक्षितः एव अतिष्ठत्।

I. एकपदेन उत्तरत– ½×2=1

(क) महात्मा विठोवा कं निर्माय वसति स्म?

(ख) महात्मा विठोवा कदा बुभुक्षितः एव अतिष्ठत्?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत– 1×2=2

(क) भक्ताः तस्य दर्शनाय आगत्य किं कुर्वन्ति स्म?

(ख) नागरिकः किमर्थं महात्मानं प्रार्थयत्?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत– 1×2=2

(क) 'गन्तुम्' इति पदस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम्?

1. निर्माय 2. आवृत्य 3. आगन्तुम्

https://www.evidyarthi.in

(ख) 'महात्मा विठोवा भोजनं विना एव कुटीरं प्रत्यागच्छत्।' अत्र 'महात्मा विठोवा' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् अस्ति?

1. प्रत्यागच्छत् 2. भोजनं 3. कुटीरं

13. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 5

क्षुधासमं नास्ति शरीरपीडनम्, चिन्तासमं नास्ति शरीरशोषणम्।
विद्यासमं नास्ति शरीरभूषणम्, क्षमासमं नास्ति शरीररक्षणम्॥

I. एकपदेन उत्तरत– ½x2=1

(क) क्षमासमम् किं न अस्ति?

(ख) शरीरस्य सर्वाधिकं शोषणं का करोति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत– 1x2=2

(क) क्षुधा किं करोति?

(ख) शरीरस्य सर्वोत्तमम् आभूषणं किं भवति?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत– 1x2=2

(क) 'बुभुक्षा' इति अर्थे श्लोके किं पदं प्रयुक्तम्?

1. चिन्ता 2. क्षुधा 3. क्षमा

(ख) 'शरीरभूषणम्' इति पदस्य श्लोके किं प्रयुक्तम्?

1. क्षुधासम् 2. चिन्तासमम् 3. विद्यासमम्

https://www.evidyarthi.in

14. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

सर्वे छात्राः – (उत्थाय) वयं प्रणमामः मान्यवर।

आचार्यः – सुखिनः भवन्तु। शुभपन्थाः। तिष्ठन्तु।

(सर्वे उपविशन्ति। जिज्ञासया आचार्यं पश्यन्ति।)

आचार्यः – (सर्वान् दृष्ट्वा) किं भवन्तः किञ्चित् विशिष्टं कथयितुम् अथवा ज्ञातुम् इच्छन्ति?

सर्वे – (मिलित्वा) आम् मान्यवर ! वयम् अस्माकं पूर्वराष्ट्रपतिमहोदयानां जीवनस्य विषये ज्ञातुम् इच्छामः। कृपया वदन्तु।

आचार्यः – अतीव शोभनम्। अवश्यमेव कथयिष्यामि प्रारम्भे अहं कथयिष्यामि। मध्ये-मध्ये भवन्तः पृच्छन्तु। (श्यामपट्टं दृष्ट्वा सूक्तिं च पठित्वा) अतिशोभनम्। किम् एतदर्थम् एव इयं सूक्तिः अत्र लिखिता?

सर्वे – आम् मान्यवर!

आचार्यः – (प्रसन्नोऽस्मि)। अधुना शृण्वन्तु–प्रियच्छात्राः। अस्माकं सम्मान्य-पूर्व-राष्ट्रपति-महोदयस्य सम्पूर्णं नाम 'डॉ. अबुल पाकिर जैनुलबद्दीन अब्दुल कलाम' इति आसीत्।

I. एकपदेन उत्तरत– ½×2=1

(क) सर्वे छात्राः कं नमन्ति?

(ख) श्यामपट्टे का लिखिता अस्ति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत– 1×2=2

(क) सर्वे मिलित्वा किं ज्ञातुम् इच्छन्ति?

(ख) डॉ. कलाम महोदयस्य सम्पूर्णं नाम किम् आसीत्?

https://www.evidyarthi.in

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत– 1×2=2

(क) 'प्रारम्भे अहं कथयिष्यामि।' अत्र 'कथयिष्यामि' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम्?

1. प्रारम्भे 2. अहं 3. भवन्तः

(ख) 'इयं सूक्तिः' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् अस्ति?

1. इयं 2. सूक्तिः 3. किम्

15. मञ्जूषायाम् प्रदत्तैः पदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पूर्णं भावार्थं लिखत–

(क) शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्। ½×4=2

भावार्थः – वयं सर्वाणि कार्याणि शरीरेण एव कुर्मः। (1) .... एव अस्माकं सर्वेषाम् एव (2) .... प्रमुखं साधनम् अस्ति। धर्मस्य (3) .... साधनम् अस्ति। अतः शरीरेण सदा (4) .... भवेयुः।

मञ्जूषा

स्वस्थाः, शरीरम्, कर्त्तव्यानाम्, पालनस्य

(ख) कृण्वन्तो विश्वमार्यम्। ½×4=2

भावार्थः – वयं सर्वे मिलित्वा सम्पूर्णं (1) .... आर्यम् करवाम। अस्य अयम् आशयः अस्ति यत् केवलम् एकं (2) ...., एकं ग्रामम् अथवा एकं राष्ट्रम् एव (3) .... अर्थात् श्रेष्ठं न कुर्याम अपितु विश्वस्य सर्वेषां जनानां (4) .... दूरीकृत्य वयं सम्पूर्णं विश्वम् एव आर्यं करिष्यामः।

मञ्जूषा

आर्यम्, विश्वम्, दोषान्, जनम्

https://www.evidyarthi.in

16. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कृत्वा <u>पूर्णं वाक्यं</u> लिखत– 1×4=4

(क) सन्मित्रं <u>गुणान्</u> प्रकटीकरोति।

(ख) <u>शिष्याः</u> क्रुद्धाः अभवन्।

(ग) <u>देवपितृकार्याभ्यां</u> मा प्रमदितव्यम्।

(घ) यात्री <u>महर्षेः</u> कुटीरस्य समीपे अगच्छत्।

17. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पूर्णम् अन्वयं लिखत– 1×4=4

निन्दन्तु नीतिनिपुणाः यदि वा स्तुवन्तु
लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टम्।
अद्यैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा
न्यायात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः।।

अन्वयः नीतिनिपुणाः यदि (1) .... स्तुवन्तु वा, लक्ष्मीः समाविशतु (2) .... वा गच्छतु, मरणम् अद्यैव अस्तु (3) .... वा, धीराः न्यायात् पथः (4) .... न प्रविचलन्ति।

18. अधोलिखितानां पदानां उचितार्थैः सह मेलनं कृत्वा लिखत– ½×6=3

(i)	सुचरितानि	(क)	प्रणम्य
(ii)	धीराः	(ख)	धरा
(iii)	सन्तः	(ग)	अनिन्दनीयानि
(iv)	नत्वा	(घ)	धैर्यवन्तः
(v)	अनवद्यानि	(ङ)	सत्कार्याणि
(vi)	पृथ्वी	(च)	सज्जनाः

https://www.evidyarthi.in